

224
GENER
2020

BARCELONA I LA MEDITERRÀNIA, UNA SEGONA OPORTUNITAT

Eduard Soler i Lecha, investigador sènior, CIDOB

Al novembre del 2020 farà vint-i-cinc anys d'una de les fites més importants en la cooperació entre els països de les dues riberes de la Mediterrània, l'anomenat Procés de Barcelona.

Quines oportunitats, obstacles i objectius s'han de contemplar en els propers mesos si es vol recuperar part d'aquest esperit inicial? Com pot la ciutat de Barcelona contribuir a la necessària revitalització, reconducció o, fins i tot, reinvençió de les relacions euromediterrànies?

Aquesta Nota planteja cinc àmbits d'actuació, amb l'esperança que permetin generar noves complicitats: inclusió, diversitat i pluralitat; sostenibilitat i justícia social; solidaritat, reconstrucció i reconciliació; innovació i coneixement; i creativitat i expressió artística.

Els recursos són limitats i s'han d'utilitzar de manera intel·ligent. Si lluny de cooperar, els governs local, autonòmic i estatal veuen la Mediterrània com un terreny de batalla, on marcar perfil propi en detriment dels altres, estaran dificultant enormement l'èxit de les iniciatives que cadascun d'ells hagi pogut emprendre.

Després de dècades de fracassos, qualsevol avenç serà una victòria.

Barcelona ha associat el seu nom a la Mediterrània. En molts àmbits, també en les relacions internacionals. Si pensem en clau geopolítica, la situació geogràfica de Barcelona pot ser una oportunitat o un risc. Si a la Mediterrània primen les dinàmiques de cooperació i desenvolupament, se situaria al centre d'un espai de progrés. En canvi, en una Mediterrània travessada pel conflicte i la desigualtat, Barcelona estaria en una incòmoda primera línia de xoc. Però la ciutat no és només mediterrània per la seva geografia, sinó per la seva gent. Barcelona es presenta com una ciutat orgullosament diversa i en aquesta construcció de la identitat, la mediterraneïtat n'és una peça fonamental i és sinònim de barreja, d'intercanvi, d'hibridació. A més, Barcelona és mediterrània per militància. Rara és la iniciativa mediterrània en que la ciutat, les seves institucions i el seu teixit social i intel·lectual no hi estiguin implicades. I els barcelonins ni han estat ni són indiferents a la situació que es viu en altres indrets del Mediterrani, començant per la solidaritat cap als Balcans als anys noranta fins a l'actual crisi humanitària en matèria d'immigració i refugi. Per tant, caldria esperar que aquest esperit segueixi marcant la projecció internacional de Barcelona.

Per què ara?

Al novembre del 2020 farà vint-i-cinc anys d'una de les fites més importants en la cooperació entre els països de les dues riberes de la mediterrània. Els representants d'aquests països es van donar cita a Barcelona i van pactar una Declaració i un programa de treball. Pot semblar una cosa relativament normal. De grans reunions internacionals n'hi ha moltíssimes i de documents oficials encara més. Però sí que és excepcional si pensem que al voltant de la taula s'asseien israelians i palestins, turcs i xipriotes, marroquins i algerians. El que van acordar llavors pot semblar grandiloqüent i, fins i tot, molt allunyat de la realitat en què ens trobem

avui en dia. Es parlava de fer de la Mediterrània un espai de pau, prosperitat compartida i intercanvi cultural i humà. Però, independentment del balanç de resultats, el que cal subratllar és que es va generar una dinàmica de col·laboració, un entusiasme i una ambició que ara es troben a faltar. Es va parlar de l'esperit de Barcelona. I hi va haver complicitat entre els governs local, autonòmic i estatal com ja s'havia viscut en la preparació dels Jocs Olímpics del 1992. Aquests governs van saber trobar aliances a les institucions europees i entre les societats civils de les dues riberes. Pot reviu aquest esperit? I si és així, podria Barcelona tornar a ser-ne protagonista? I, més important encara, quins serien els reptes als quals s'hauria de fer front vint-i-cinc anys després?

Aquesta nota intenta contribuir a un debat al qual Barcelona arriba un pèl tard, potser distreta per debats i polèmiques polítiques més properes i potser també cansada després d'anys d'intents poc reeixits de revitalitzar les relacions euromediterrànies. Però mai és massa tard. No es tracta només del vint-i-cinquè aniversari d'una reunió internacional. Es tracta de la necessitat de defensar el multilateralisme i la cooperació, en un moment en què actors més poderosos, començant pel president dels Estats Units, aposten per la uni-

No es tracta només del vint-i-cinquè aniversari d'una reunió internacional. Es tracta de la necessitat de defensar el multilateralisme i la cooperació, en un moment en què actors més poderosos, començant pel president dels Estats Units, aposten per la unilateralitat, les amenaces i la confrontació.

lateralitat, les amenaces i la confrontació. Es tracta de respondre a l'emergència climàtica, essent la Mediterrània un dels espais més vulnerables del planeta per la seva exposició a la desertificació, als fenòmens climàtics extrems o a la pujada del nivell del mar. També és la Mediterrània dels qui s'hi ofeguen, fugint sovint de situacions de conflicte i fins i tot d'esclavatge. I és la Mediterrània de les desigualtats. S'ha parlat sovint de les desigualtats entre els països del nord i del sud, però no oblidem les desigualtats socials, territorials, de gènere i generacionals. Les protestes del món àrab de l'any 2011 no queden tan lluny, i així s'han encarregat de recordar-ho l'any 2019 els algerians, sudanesos, libanesos i iraquians. A més, a la Mediterrània s'han anat acumulant conflictes nous – Síria és el cas més extrem – sense haver-ne resolt cap dels antics. I més conflictes, vol dir noves víctimes.

Són tants els reptes que és fàcil quedar aclaparat. I el principal risc és que això porti a la inacció, prioritzant

altres àrees on s'esperin retorns més ràpids o més segurs. No obstant, el reflex mediterrani de Barcelona existeix. És inevitable – i desitjable – que a mesura que avancem cap al novembre del 2020, els responsables polítics i el teixit social de la ciutat sentin que cal fer alguna cosa. Però, què es pot fer i amb quines aliances? Abans de plantejar cap a on es pot avançar, detinguem-nos breument a explicar d'on venim.

Els precedents

Ja que parlem de recuperar i actualitzar l'esperit del 1995, cal entendre què va fer possible l'impossible vint-i-cinc anys enrere. No existeix un únic factor i per això pot ser útil resseguir diferents nivells d'anàlisi. Si comencem pel global, cal assenyalar el clima postguerra freda, la confiança en els instruments multilaterals i els dividends de la pau. Però també la voluntat expressada per intel·lectuals i polítics de no substituir els murs que havien caigut per un nou teló d'acer a la Mediterrània. Al sud de la conca el fet més rellevant era l'oportunitat per a la pau a Palestina després de la firma dels acords d'Oslo. Aquesta finestra però va començar a tancar-se amb l'assassinat del primer ministre israelià, Yitzhak Rabin, pocs dies abans de la conferència de Barcelona.

A la Unió Europea creixia la voluntat d'actuar en l'esfera internacional amb més determinació. És en aquell moment que es comença a construir la Política Exterior i de Seguretat Comuna (PESC). I també és llavors quan la UE comença a pensar seriosament en l'ampliació a l'Est i, per tant, els països del sud d'Europa decideixen activar-se per no veure's desplaçats. En aquesta línia, insistiran que cal dotar de més recursos i ambició la política europea cap a la Mediterrània i ho aconseguiran.

Un dels estats més actius va ser Espanya, que a més ocuparia la presidència rotatòria de la UE durant el segon semestre l'any 1995. Des de Barcelona i Catalunya es reclamava protagonisme i la Mediterrània era el terreny natural on projectar-lo. A tot això cal afegir-hi una sèrie de lideratges individuals que, des dels diferents nivells de govern o des de fora de les institucions, van empènyer conjuntament per fer realitat aquell projecte, per complementar-lo o, fins i tot, per donar-hi un contrapunt. És el cas, per exemple, de celebració del primer Fòrum Civil Euromediterrani o la Conferència Mediterrània Alternativa. Tot sumava.

Però les esperances del 1995 van esvair-se relativament aviat. L'any 1996 Israel tornava a bombardejar Beirut i la conferència ministerial de Malta l'any 1997 va ser un fracàs. No obstant, el projecte euromediterrani havia agafat vida pròpia, en part gràcies a les inèrcies institucionals de la Comissió Europea, però també mogut per l'entusiasme d'aquells que hi havien invertit tants

esforços i que no es donaven per vençuts. Molts d'ells feien crides regulars a revitalitzar les relacions euro-mediterrànies però els intents que s'han produït han deixat un regust amarg i fins i tot han creat una certa fatiga. Fem-ne un breu repàs.

L'any 2005, transcorreguda la primera dècada, Espanya i la llavors presidència de torn de la UE van intentar convocar una primera cimera de caps d'Estat i de Govern a Barcelona. L'any 1995 al voltant de la taula de negociació s'hi havien assegut els ministres d'exteriors, i convocar als països en un format de cimera suposava donar-li més ambició política. No obstant, el nivell de participació va ser baix (Mahmoud Abbas va ser l'únic representant d'un país àrab amb rang de cap d'estat o de govern) i tot i que es va acordar un nou pla d'acció, l'esperit de 1995 s'havia esfumat.

Després va venir el torn de França i de Nicolas Sarkozy amb la idea inicial de crear una Unió Mediterrània entre els països riberecs, proposada per primer cop en el discurs de Toló del 2007. Es volia constituir una organització nova, deslligada de la Unió Europea i que centrés els esforços en projectes concrets com l'aigua o l'energia. Però darrera de tot plegat també hi havia l'ambició del president francès de marcar perfil propi i per fer-ho no dubtava d'atjar reflexos populistes dient que si les iniciatives mediterrànies anteriors havien fracassat havia estat per culpa dels buròcrates de Brussel·les. Evidentment, una iniciativa plantejada en aquests termes va ser molt mal rebuda a la Comissió i als països que se sentien exclosos, començant per Alemanya. Després de mesos de moltes pressions es va arribar a un punt d'equilibri: Sarkozy podria celebrar una gran cimera a París al juliol del 2008 però s'hi convidarien tots els membres de la UE i el que allí començaria no seria altra cosa que la successió del Procés de Barcelona. De la Unió Mediterrània s'havia passat a la Unió per la Mediterrània. Uns mesos després, els ministres es van reunir a Marsella per posar fil a l'agulla i entre d'altres temes van acordar que el secretariat d'aquesta nova iniciativa tindria la seu a la ciutat de Barcelona, reafirmant encara més la continuïtat amb l'etapa anterior.

Al 2010, dos anys després, Espanya tornava a ocupar la presidència rotatòria de la UE i per tant era el moment d'esclarir qualsevol dubte i recuperar protagonisme. El Govern espanyol s'havia marcat com a objectiu tornar a reunir els líders europeus i mediterranis a Barcelona. No ho va aconseguir. El clima creat per l'operació israeliana sobre Gaza un any abans era molt desfavorable a les pretensions espanyoles. L'esclat de la crisi econòmica a Europa tampoc ajudava a augmentar l'ambició.

I les delegacions àrabs advertien en converses privades que no anirien a Barcelona a fer-se una foto amb Netanyahu a canvi de res. Potser començaven a sentir també el malestar dels seus carrers que explotaria pocs mesos després amb les revoltes àrabs del 2011.

La darrera dècada està marcada per una superposició de crisis que ha fet que els líders europeus i mediterranis s'hagin concentrat a abordar els seus problemes interns i hagin tingut molt poc temps per dedicar a les relacions euromediterrànies. De situacions crítiques n'hi ha hagut tant al sud - les diferents onades de protesta, els conflictes regionals, les reaccions contra-revolucionàries - com al nord - el rescat de Grècia, el Brexit, l'ascens del populisme i la mal anomenada *crisi migratòria*. De fet, després d'anys de menystenir la importància del que estava passant a l'altra banda de la Mediterrània, l'any 2015 els líders europeus van començar a reaccionar. L'arribada de més d'un milió de refugiats, per una banda, i els atemptats terroristes a París, Brussel·les i altres ciutats, van fer sonar els senyals d'alarma. No obstant, la resposta va ser apostar per l'estabilització i els règims autoritaris se'n van saber aprofitar. En aquest context tan complicat i amb una dotació financera escassa, el secretariat de la Unió per la Mediterrània s'ha esforçat per mantenir viva la

La darrera dècada està marcada per una superposició de crisis que ha fet que els líders europeus i mediterranis s'hagin concentrat a abordar els seus problemes interns i hagin tingut poc temps per dedicar a les relacions euromediterrànies.

cooperació, però no ha tingut ni l'autoritat ni els recursos suficients per alterar la dinàmica. És cert que s'han impulsat projectes i s'han celebrat trobades de tot tipus, però els destinataris principals han estat una sèrie d'actors que ja estan convençuts de la bondat d'aquesta cooperació. A això cal sumar iniciatives que han sorgit d'altres sectors, així com els actors locals que han fet de l'ARLEM (Assemblea Regional i Local Euromediterrània) i la xarxa Medcités les principals plataformes per cooperar entre ells i articular propostes sobre el marc general de cooperació.

El darrer intent de revitalització el va protagonitzar Emmanuel Macron al juny de 2019. Tot i que va anar rebaixant les expectatives, va convocar la *Cimera de les Dues Riberes* a Marsella. Un cop més, la idea era que societat civil i governs treballessin conjuntament per generar nous projectes. La novetat és que l'àmbit geogràfic va quedar reduït als països del sud d'Europa i els del Magrib, el que es coneix com a 5+5. Malgrat la implicació personal de Macron, el balanç d'aquesta iniciativa també ha estat pobre. Tot i que es parlava de

cimera, al final la reunió es va convocar a nivell de ministres i alguns països van enviar-hi representants de segon nivell. Els projectes que es van impulsar tampoc van suposar un canvi significatiu al que ja s'estava fent des del secretariat de la Unió per la Mediterrània.

D'aquests precedents es desprenen cinc lliçons que qualsevol actor interessat en (re)impulsar la cooperació en matèria euromediterrània ha de tenir en compte:

- Les aliances àmplies, entre nivells de govern i que vagin més enllà d'un país, no són garantia d'èxit per

Barcelona té un capital acumulat com a ciutat, en general, però també com actor compromès amb la Mediterrània.

elles mateixes, però sense elles és molt difícil que les iniciatives prosperin. És més, l'exclusió d'actors clau pot suposar un obstacle insalvable.

- Un context regional advers pot impedir l'èxit o fins i tot el propi llançament d'una nova iniciativa. Tot i que és un element a tenir en compte, cal ser conscients que la situació pot canviar en qualsevol moment (en una o altra direcció) i per tant no pot ser l'element determinant a l'hora de decidir si es vol impulsar o no una determinada iniciativa, sobretot si es treballa amb terminis llargs.
- Qualsevol actor que vulgui impulsar una iniciativa d'aquest tipus ha de garantir que s'hi podrà implicar al més alt nivell. Sense impuls polític i lideratge, la resta d'actors difícilment respondran.
- L'obsessió per la celebració de trobades d'alt nivell i les fotografies de rigor augmenten el risc de fracàs. Es generen expectatives que es poden veure ràpidament frustrades i es centren els esforços en un sol dia, augmentant així el risc de fracàs i la sensació de fatiga.
- La societat civil ha estat present des del llançament del procés de Barcelona però no vol limitar-se a ser una comparsa. Es pot comptar, de ben segur, amb les persones i institucions que s'han mantingut actives en aquest àmbit i participen en iniciatives euromediterrànies de tot tipus. El repte és sortir del cercle dels considerats *sospitosos habituals* i implicar a actors més diversos.

L'any 2020: les oportunitats

El calendari. A mesura que s'acosti la data de novembre del 2020 augmentarà la pressió per a què des de la ciutat de Barcelona es faci alguna cosa en l'àmbit mediterrani. Seria estrany que l'any que es commemora el llançament del Procés de Barcelona no aflorés la con-

vició de que cal revitalitzar, reconduir o reinventar les relacions euromediterrànies.

El lloc. Barcelona acull el secretariat de la Unió per la Mediterrània i és la seu d'altres xarxes i institucions mediterrànies que reclamaran aquest impuls de cara al 2020. Barcelona té un capital acumulat com a ciutat, en general, però també com actor compromès amb la Mediterrània. Un impuls des de Barcelona es veurà com quelcom natural i esperable. En altres paraules, Barcelona no només hi és sinó que també se l'espera. A més, Barcelona sobresurt en àmbits que no estan necessàriament associats a l'agenda mediterrània: les *smart cities*, el *Mobile World Congress*, l'esport, la biomedicina o els grans debats intel·lectuals sobre la diversitat i el cosmopolitisme, entre d'altres. Potser l'any 2020 sigui l'ocasió per 'mediterraneitzar' aquests àmbits d'excel·lència.

L'agenda. Molts factors conviden a pensar en termes mediterranis i a fer-ho amb una lògica d'urgència. Els casos més clars són la situació dels refugiats, la gestió dels fluxos migratoris, la degradació mediambiental i el canvi climàtic. Aquests són espais on l'activisme, dins i fora de la ciutat, és especialment dinàmic. A nivell global, l'agenda 2030 (Objectius de Desenvolupament Sostenible) ofereix un marc conceptual a nivell multilateral fàcilment aplicable a la Mediterrània. També cal pensar en l'impacte de grans transformacions globals en àmbits com la connectivitat, la digitalització o la descarbonització, totes elles especialment rellevants en l'àmbit mediterrani. A això cal afegir la nova onada de protestes a Algèria, al Sudan o l'Iraq, que ha tornat a recordar que les esperances de canvi a moltes societats del món àrab segueixen vives. D'alguna manera les protestes en aquests països són un recordatori de que no fer res i confiar en què els sistemes autoritaris controlin la situació no és una opció sostenible a llarg termini.

Els consensos: En un moment en què la política espanyola, catalana i barcelonina està marcada per la divisió, l'agenda mediterrània pot ser un dels pocs espais de consens i fins i tot actuar com una mesura de confiança a l'hora de reconstruir ponts institucionals. A més, es poden invocar precedents que demostren que la capacitat per treballar conjuntament és el que garanteix l'èxit.

El marge de maniobra. Sovint els governs estatals veuen amb bons ulls iniciatives que ells mateixos no podrien liderar perquè podrien despertar recels en altres estats. En aquestes circumstàncies, i sempre que existeixi un clima de diàleg i cooperació interinstitucional, es pot pensar en una divisió de tasques. Això pot permetre que des de l'àmbit local, i en col·laboració amb la societat civil, s'impulsin iniciatives més agosarades.

El factor Brussel·les: l'any 2020 ja estarà plenament activada l'anomenada "Comissió geopolítica" d'Ursula von der Leyen. La designació de Josep Borrell com a Alt Representant indica, a priori, que l'interès per la Mediterrània hauria d'estar present. La discussió sobre les noves perspectives financeres, la posada en marxa de l'anomenat *nou instrument únic* que ha de permetre executar més àgilment el pressupost en matèria de política exterior, i la voluntat d'articular una política més ambiciosa cap al continent africà, condicionaran qualsevol iniciativa en l'àmbit mediterrani i, en principi, són elements d'impuls.

Les expectatives. Després de dècades de fracassos, qualsevol avenç serà una victòria. Fins i tot si es proposessin iniciatives que no poguessin prosperar, les responsabilitats difícilment recaurien en qui hagués intentat revitalitzar el marc euromediterrani sinó que s'atribuirien al context advers.

L'any 2020: els obstacles

La fatiga. Hi ha hagut altres intents de revitalització en el passat i els resultats han estat més aviat pobres. Això té un efecte perillós a l'hora de convèncer alts responsables polítics i socials que aquest és un espai prioritari. Els esforços i recursos que es dediquen a una qüestió no es dediquen a una altra. Aquells que estan més atents a aquests temes fins i tot es pregunten si Barcelona (o qualsevol altre actor que volgués liderar aquest procés) pot tenir èxit allà on fins i tot Macron ha fracassat.

La inèrcia. Precisament perquè ja fa 25 anys de l'inici del Procés de Barcelona, algunes inèrcies són molt fortes tant en els marcs de pensament com en les estratègies d'acció. Es repeteixen els mateixos discursos i les mateixes metàfores. S'intenten impulsar iniciatives semblants, això sí, intentant donar un aire de novetat o incorporant alguna nova veu. S'ha arribat a un punt on, capitalitzant l'herència del passat, cal recuperar la creativitat i ser capaços d'imaginar noves propostes i noves formes de cooperació.

El cofoisme. Barcelona ha abusat de la idea que és *la* capital de la Mediterrània. Per ser capital no basta en creure-s'ho, cal que la resta t'ho reconegui. No hi ha dubte que Barcelona és un punt de referència però més que pensar en termes de capitalitat – una idea que ens trasllada a una lògica jeràrquica – cal pensar en clau de xarxa. I Barcelona té el potencial per ser un dels nusos més forts i centrals de la malla d'actors que poden i volen reimpulsar l'agenda mediterrània. Per fer-ho, la connectivitat és clau i cal preguntar-se si s'ha fet prou

per connectar tot el teixit institucional, social, econòmic i cultural de la ciutat amb els homòlegs d'altres ciutats mediterrànies. I si no s'ha fet prou, és el moment de posar-hi remei.

Les caixes de ressonància. Dins i fora de la ciutat, existeix una comunitat de persones i institucions convençudes de la idea que cal cooperar en clau euromediterrània. No només n'estan convençudes sinó que és el que dona sentit a la seva feina. Això vol dir que alguns sectors es mobilitzaran naturalment davant de qualsevol intent de donar un nou impuls a l'agenda mediter-

La discussió sobre les noves perspectives financeres, la posada en marxa de l'anomenat *nou instrument únic* que ha de permetre executar més àgilment el pressupost en matèria de política exterior, i la voluntat d'articular una política més ambiciosa cap al continent africà, condicionaran qualsevol iniciativa en l'àmbit mediterrani.

rània però també vol dir que existeix el risc de quedar atrapat en una caixa de ressonància, on els mateixos discursos reverberen perfectament però tenen dificultat per penetrar en altres sectors. Fer que el discurs i pensament mediterranis penetrin en sectors que fins ara hi han estat aliens és un gran repte.

La divisió. Abans s'assenyalava la Mediterrània com a oportunitat per construir consensos i bastir ponts en un escenari políticament fragmentat però són precisament aquestes divisions les que poden impedir el progrés d'una iniciativa d'aquestes característiques. Si lluny de cooperar, els governs local, autonòmic i estatal veuen la Mediterrània com un terreny de batalla, on marcar perfil propi en detriment dels altres, estaran dificultant enormement l'èxit de les iniciatives que cadascun d'ells hagi pogut emprendre.

Les alternatives. Des de Barcelona rarament es qüestiona la idea de Mediterrània com el paràmetre òptim – o fins i tot natural – per desenvolupar una agenda de cooperació cap al Sud. No obstant, en altres espais es pensa en clau euro-àrab, euro-africana, euro-magribina o fins i tot de relació amb una regió geopolítica com és l'Orient Mitjà i el Nord d'Àfrica. Si es vol impulsar una agenda mediterrània cal ser conscient d'aquesta pluralitat de visions i intentar trobar sinergies amb aquells que les puguin estar impulsant.

Els recursos. En aquest àmbit l'obstacle és prou obvi: els recursos són limitats i han d'utilitzar-se de forma intel·ligent. Sovint s'intenta resoldre canalitzant recur-

sos que s'empraven per altres fins o buscant que el teixit social i econòmic també hi inverteixi. Són vies que cal explorar però difícilment tindrà credibilitat un actor que vol impulsar aquesta agenda si no mobilitza recursos addicionals per fer front a un moment excepcional.

L'asimetria. Si Barcelona vol impulsar una agenda mediterrània, els seus socis naturals són la resta de governs locals. No obstant, el nivell de descentralització als països de la ribera sud és molt desigual i el marge d'autonomia política dels seus alcaldes molt reduït. Sense renunciar a la idea que hi pot haver un impuls

Massa sovint la invocació de la mediterraneïtat és una figura retòrica. Molts actors econòmics, culturals i socials segueixen donant l'esquena als veïns més immediats.

municipalista a l'agenda mediterrània, aquesta realitat obliga a buscar una xarxa d'aliats més àmplia.

Les sorpreses. Com hem vist, un canvi de context a nivell mediterrani, europeu o local pot trasbalsar els plans i les millors intencions. Com les sorpreses, per la seva naturalesa, són imprevisibles, cal intentar ser conscients del tipus de dificultats que poden emergir i fer un treball previ per pensar plans de contingència. Una iniciativa que no estigui limitada a un sol gran esdeveniment sinó que sigui dilatada en el temps, la fa menys vulnerable a aquests factors externs.

L'agenda possible i les aliances necessàries

Analitzar els antecedents i extreure'n les lliçons necessàries, és la primera cosa que qualsevol actor però especialment Barcelona ha de fer si vol apostar per la Mediterrània l'any 2020. Aquesta mirada retrospectiva hauria d'ajudar a fixar els objectius d'aquesta aposta i en funció d'això caldrà canalitzar els esforços i els recursos en una o altra direcció. D'aquí se n'hauria de derivar una agenda de treball renovada. I per tirar-la endavant caldrà travar aliances, dins i fora de la ciutat.

Per més esforços i més bona voluntat que es posi des de Barcelona no es podrà canviar radicalment la situació a la Mediterrània. No es tindrà ni la força ni la legitimitat per canviar les relacions de poder, per resoldre conflictes enquistats o evitar el patiment de molts ciutadans anònims a centenars o milers de quilòmetres. Vol dir això que millor no fer res? En absolut. Però cal marcar-se uns **objectius assolibles**. I aquesta nota en proposa dos de principals:

(1) Redescobrir i reactivar els reflexos i pulsions mediterrànies de la ciutat. Massa sovint la invocació

de la mediterraneïtat és una figura retòrica. Molts actors econòmics, culturals i socials segueixen donant l'esquena als veïns més immediats. Si gràcies a l'impuls local es genera curiositat, s'amplia el coneixement, s'obren portes i es creen noves relacions, si actors que no formen part dels prèviament convençuts comencen a pensar en termes mediterranis, com un complement a altres marcs mentals (el global evidentment, però també l'europeu i l'obertura cap a l'Amèrica Llatina), s'haurà plantat una llavor que continuarà donant fruits passat l'any 2020.

(2) La incubació d'idees i projectes transformadors. Seguint l'estela de l'exitosa Biennial de Pensament, cal aprofitar el 2020 per a què Barcelona sigui un punt de trobada entre veus diferents, representatives i potser discordants. I això inclou representants governamentals, actors econòmics, activistes, agents culturals. Malgrat

les diferències, aquestes veus probablement coincidiran en què la lògica del diàleg i la cooperació és la via a seguir per resoldre els reptes que té aquesta regió i se'ls ha de demanar que posin sobre la taula les propostes per sortir dels bloquejos actuals. Per aconseguir-ho caldrà trencar barreres, sortir dels cercles habituals on s'és sovint esclau de les esperances i els esforços del passat. Cal que aquells que no pensen en la Mediterrània s'animin a fer-ho i que fent-ho proposin idees trencadores i amb potencial transformador.

Un dels exemples més clars de com els marcs mentals heretats del Procés de Barcelona poden condicionar la creativitat i la generació de noves idees és la idea de *les tres cistelles*. Aquest és un concepte obscur per aquells que mai han treballat en l'àmbit euromediterrani però que per als que s'hi dediquen és quelcom natural. Les tres cistelles són els tres grans àmbits de treball - polític i seguretat, econòmic i financer, i cultural i humà - amb les que es volia construir un partenariat ampli i que corresponen als tres objectius de 1995: un espai de pau, prosperitat compartida i intercanvi social i cultural. És habitual sentir que les tres cistelles i els tres objectius segueixen sent vàlids. I és cert. El que cal preguntar-se és si ho són prou, si cal incorporar altres temes a l'agenda o si en la seva formulació cal acostar-la a les preocupacions dels ciutadans d'una i altra banda de la Mediterrània. Tal com s'ha fet amb els objectius, a continuació es presenta una conceptualització diferent, articulada en cinc àmbits d'actuació, amb l'esperança que permeti generar noves complicitats i que faciliti la generació de noves idees. L'ordre no suggereix una jerarquia entre elles i tot i que pot recordar el de les tres cistelles - no en va qui escriu aquesta nota també està formatejat en el pensament de 1995 - moltes d'elles estan a cavall entre dues o més cistelles. Cadascun dels cinc àmbits d'actuació planteja diversos reptes:

• **Inclusió, diversitat i pluralitat.** Al nord i al sud de la Mediterrània s'han viscut en els darrers anys processos de polarització o de fragmentació social. Mentre que en alguns espais hi ha hagut avenços notables a l'hora de reconèixer i posar en valor la diversitat d'idees, de creences, d'orígens, d'aparença o d'orientació sexual, en molts d'altres es mantenen o fins i tot s'han endurit les condicions per aquells que se senten en minoria o a qui instàncies de poder consideren una amenaça. L'auge del nacionalisme xenòfob, del populisme o del sectarisme han fet que aquests processos adquireixin fins i tot dinàmiques transnacionals. L'evocació d'una mediterraneïtat compartida, sinònim de barreja i convivència, posa aquesta situació sobre la taula i convida a buscar fórmules per reforçar els processos d'obertura i inclusió allà on es produeixen i trencar els espirals d'enfrontament i exclusió.

• **Sostenibilitat i justícia social.** Aquests són dos àmbits que mobilitzen a un gran nombre de ciutadans. Les primaveres àrabs, les protestes contra les polítiques d'austeritat a l'Europa del sud i les recents mobilitzacions per aturar l'escalfament global en són els exemples més clars. És curiós que malgrat que la UE es defineix també com a model de protecció social i que ha estat capdavantera en els temes climàtics, no hagi situat aquests dos temes al centre de la seva agenda mediterrània. A més, són àmbits on estan sorgint nous moviments i noves veus i on els reptes, tot i que de diferent magnitud, són compartits a una i altra riba de la Mediterrània. També són temes on cal reflexionar en clau urbana, ja que les ciutats són espais on les desigualtats es fan encara més visibles i on la degradació mediambiental afecta directament les condicions de vida de la ciutadania (contaminació, adaptació a episodis climàtics extrems, etc.). Ara bé, quan es parli de desigualtats caldrà recordar que són de molts tipus: socials, territorials, generacionals i de gènere. La justícia social ha d'incorporar aquestes altres dimensions. A més, el nivell multilateral compta amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) com a guia. Tot i ser transversal a les cinc àrees de treball que proposa la nota, és aquí on la rellevància dels ODS resulta més evident. Un dels avantatges dels ODS és que els han validats tots els països de l'espai euromediterrani i, per tant, pels estats respectius és més fàcil abordar temes sensibles si es fa sota aquest paraigües.

• **Solidaritat, reconstrucció i reconciliació.** Una de les principals novetats de l'agenda mediterrània és la proliferació de conflictes durant la darrera dècada i el seu enorme cost material i humà. L'espai euro-

mediterrani té massa condicionants per ser l'àmbit on s'intenti trobar solucions a aquests conflictes. Pot ser, però, un marc d'acompanyament o de generació de dinàmiques noves. També és un espai on tornar a reiterar la voluntat de diàleg i com alternativa a la unilateralitat i el conflicte. En aquest sentit, les iniciatives que s'impulsin l'any 2020 haurien d'incorporar l'enfortiment de xarxes de solidaritat i complementar l'actual discussió internacional sobre com reconstruir físicament els espais devastats pel conflicte amb la promoció de processos de reconciliació.

L'espai euromediterrani té massa condicionants per ser l'àmbit on s'intenti trobar solucions a aquests conflictes. Pot ser, però, un marc d'acompanyament o de generació de dinàmiques noves.

• **Innovació i coneixement.** Mentre els països i societats mediterrànies dediquen energies a intentar afrontar les emergències imminents, corren el risc de perdre el tren de grans processos de transformació global. Per això cal reforçar les polítiques d'innovació i coneixement. Aquí pot ser útil començar convidant a les institucions barcelonines que són capdavanteres en cadascun dels seus àmbits d'actuació a que incorporin la Mediterrània com un espai de construcció d'aliances i com a espai on testejar iniciatives innovadores. Alguns dels temes on cal posar més èmfasi són la connectivitat, la digitalització o la transició energètica. Però de ben segur que aquestes institucions estaran molt millor posicionades per identificar quins són els temes més pertinents o amb més recorregut.

• **Creativitat i expressió artística.** Aquests són dos conceptes que s'associen sovint a la mediterraneïtat, en part perquè aquesta també és sinònim de barreja i intercanvi. No obstant, el desconeixement mutu sobre la creació artística, més accentuat del nord cap al sud que a la inversa, segueix sent gran. La cultura i l'art són vehicles d'anhels i frustracions compartides. Aquest és un espai amb un gran potencial, que massa sovint ha estat com una mena de ventafocs de les relacions euromediterrànies. Tanmateix, és en aquests àmbits on resulta més fàcil transcendir les comunitats d'experts per implicar al conjunt de la ciutadania. I també és aquí on es comencen a trencar tabús i neixen nous marcs mentals. I per això caldria que els esforços no es limitin al que mal anomenem "alta cultura" i que es doni espai a les veus més transgressores.

Per dur a bon port aquest programa de treball, on segurament es podria –i convindria– afegir altres prioritats, cal federar voluntats. Com s'ha dit abans, la construcció d'**aliances** és una condició necessària, encara que no suficient, per a afrontar amb certes garanties un

projecte d'aquestes característiques. Les aliances han de fer-se entre diferents nivells de govern i han d'incorporar de forma decidida i en una fase molt inicial als actors més dinàmics del teixit econòmic, social i cultural de la ciutat. Les decisions que es puguin dur a terme des de Barcelona han de servir d'impuls o de paraigua però l'èxit dependrà de l'apropiació d'aquesta agenda per part d'un ampli grup d'actors. I a l'hora de buscar aliances fora de la ciutat, des de Barcelona s'haurà de ser humil. Si s'insisteix a tota hora que Barcelona és o vol ser *la* capital de la Mediterrània, això no ajudarà a trobar complicitats en altres ciutats que també reclamen aquest paper. És per això que en termes mediterranis, i en molts d'altres, a Barcelona pot fer-li més servei projectar-se i pensar-se a si mateixa com una ròtula que articula i aglutina esforços per avançar cap a uns objectius compartits.